

PROFESSIONALS DE LA PSICOLOGIA EN SERVEIS SOCIALS. LA TRANSFORMACIÓ D'UN ROL.¹

Angel Martínez Moreno
Universitat de valència

RESUM

En aquest article es presenten les que, a judici de l'autor, són les dimensions clau a través de les quals s'ha desenvolupat el Sistema de Serveis Socials als últims 30 anys i, paral·lelament, quins són els elements bàsics que descriuen l'evolució del rol dels professionals de la psicologia. No s'entra a analitzar els motius i mecanismes profunds a través dels qual s'arriba a situació actual i l'article es manté en un nivell que pretén esser estrictament descriptiu.

PARAULES CLAU

Psicologia, Serveis Socials, administració pública, rol, interdisciplinarietat, intervenció psicosocial,

ABSTRACT

The aim of this paper is present that, in the opinion of the author, are the key dimensions across which has developed the Social Service System in the Spanish State over the past 30 years and, in parallel, which are the basic elements describing the evolution of the role professional psychology. Has not sought an analysis of the motives and deep mechanisms through which it has reached the current situation, and the paper is placed at a level intended to be strictly descriptive.

KEY WORDS

Professional psychology, Social Services Administration, role, interdisciplinary, psychosocial intervention.

1.- Plantejament inicial

És a partir dels anys 80 que s'inicia a l'Estat Espanyol el procés d'institucionalització del Sistema de Serveis Socials. Venia a complementar les altres eines que fonamenten la construcció de l'estat de benestar (*welfare state*) conjuntament amb l'educació, la sanitat i la seguretat social. El *welfare state* s'havia anat configurant a Europa des del final de la 2ª Guerra Mundial i

---

¹ Article publicat a la revista *Informació Psicològica*, n° 100. Desembre, 2010 (Col·legi Oficial de Psicòlegs CV)

ací encara vivíem al sí del paradigma de la beneficència. Va fer falta, per tant, que en poc de temps es recorregués un camí llarg que a la resta d'Europa s'havia anat fent més lentament, aconseguint així maduresa i experiència, a través de les quals afermançar els diferents rols i pràctiques professionals.

No ens endinsarem ací en plantejaments comparatius respecte als models, les dinàmiques i continguts de les distintes pràctiques professionals en els diferents estats europeus². Això es pot trobar fàcilment en diverses publicacions que estan a l'abast d'aquell a que li interesse. Sí que ens ocuparem del que entenem que són els factors clau del desenvolupament d'un àmbit professional que des de fa gairebé 30 anys ha esdevingut un referent de l'acompliment laboral per a una gran quantitat de professionals de la psicologia. Alguns s'incorporaren a l'exercici professional en aquest àmbit al mateix temps que es configurava, deixant en ells la seua empremta peculiar en la manera d'entendre la funció social de la psicologia; altres van incorporar-se aportant l'experiència prèvia obtinguda en altres camps. En qualsevol cas entenem que els Serveis Socials han estat especialment importants en el procés de consolidació de la psicologia en tant que professió. Va permetre l'entrada d'un nombre considerable de professionals i, així mateix, va facilitar que amples col·lectius conegueren el que poden aportar els psicòlegs i les psicòlogues a la societat, més enllà dels àmbits clàssics de l'educació i de la clínica o de les organitzacions, a més dels que més tard s'han anat incorporat al ventall de possibilitats laborals.

En tot cas és important tenir present que els Serveis Socials no esgoten les formes d'intervenció psicosocial. Entesos en tant que un conjunt de serveis institucionals i públics són, en aquest moment, referent essencial pel seu volum i diversitat, però les fronteres són difuses i cal prendre-les en compte. Així per exemple, als darrers anys han anat consolidant-se models estrictament privats d'intervenció social, així com fórmules de gestió privada de serveis públics, o també diverses polítiques de finançament a entitats dedicades a l'acció social, que han introduït variacions rellevants en les pràctiques professionals, i que han anat fent possible l'emergència d'uns continguts i metodologies sobre altres. En tot cas, cal dir que l'acció institucional ha determinat en gran mesura el què i el còm de la intervenció psicosocial al conjunt de l'Estat.

La influència de les diferents pràctiques provinents de formes paral·leles a les estrictament institucionals ha estat força important en relació a qüestions que

---

² Es poden consultar, entre molts altres treballs, els següents:

Marcuello y Gutierrez Resa (2008): *Servicios Sociales, modelos y perspectivas*. Edasa, Madrid
Sarasa, S. Y Moreno, L. (compiladors) (1995): *El Estado de Bienestar en Europa del sur*. CSIC / M.A.S., Madrid.
Munday y Berian (eds.) (1995) *European Social Services*. EISS. Univ. of Kent. Canterbury.
Moreno, L. (1997): *Unión Europea y Estado del Bienestar*. CSIC., Madrid

tenen a veure amb les metodologies i els enfocaments professionals. En aquest sentit es fàcil entendre que si una activitat psicosocial professional ha de convertir-se en una unitat de negoci per a una empresa o entitat, lògicament li caldrà desenvolupar paquets d'intervenció i procediments de treball capaços de garantir, d'alguna manera, la rendibilitat³.

Pretenem en aquest treball identificar els canvis essencials en el rol (tal vegada caldria parlar més pròpiament de rols) dels professionals de la psicologia al llarg de la història recent dels Serveis Socials. Entenem que la identificació dels canvis permetrà comprendre millor l'evolució del propi sistema de Serveis Socials, així com també les diferents modalitats d'incorporació de la psicologia a la societat, tant en la seua vessant professional como en la seua vessant disciplinar⁴.

En aquest sentit cal tenir consciència que la incorporació social d'una professió implica, no només que diferents professionals acaben formant part del univers de recursos amb que una societat compta per tal d'analitzar i resoldre els seus problemes, sinó també la incorporació de coneixements i d'explicacions respecte a com són les coses en una determinada societat i al perquè de les diferents situacions de les que pot ocupar-se'n. L'entrada d'una disciplina en una societat enriqueix el conjunt de recursos amb que aquesta compta per tal d'explicar-se a ella mateix, però també amplia les eines disponibles per tal de transformar-se. Així, a més dels psicòlegs y psicòlogues, s'incorpora també la psicologia que esdevé, per exemple, en matèria de divulgació i, alguns dels seus conceptes, postulats i tècniques, acaben essent continguts que es poden considerar en tant que cultura general de la població.

Per comprendre la transformació del rol dels professionals de la psicologia en l'entorn dels Serveis Socials cal establir prèviament els paràmetres del canvi del propi Sistema de Serveis Socials. En aquest sentit podem identificar l'evolució a partir de algunes dimensions bàsiques que l'expliquen.

2.- Les dimensions del canvi en el Sistema de Serveis Socials

---

³ Per ampliar la idea de l'emergència del mercat dels Serveis Socials es poden consultar les obres: Fernández, R. i Martínez Moreno, A. (1997): *Organizaciones que gestionan Servicios de Apoyo a Personas. Una aproximación sectorial*. Proyecto Europeo ADAPT. Comunidad Europea., Fondo social Europeo.

Fernández, R. i Martínez Moreno, A. (1999): *Servicios de Apoyo a personas. Aportaciones a la gestión de empresas de economía social del sector*. Editorial KRK, Oviedo.

⁴ Sembla important fer aquesta distinció en la mesura que no sempre segueixen camins paral·lels. Efectivament, potser els continguts de la psicologia, en tant que disciplina, s'incorporen a la formació i a les pràctiques de professionals aliens a la psicologia (treballadors socials, educadors, pedagogs, etc.) però no sempre això ve acompanyat de la presència de psicòlegs/es en un àmbit determinat.

Podem identificar tres dimensions bàsiques capaces d'explicar suficientment la transformació del sistema⁵, al menys en la seua vessant descriptiva i sense entrar ací en la pretensió d'explicar les causes, la qual cosa ultrapassaria, de ben llarg, els límits d'un treball com aquest⁶.

2.1.- D'una consideració residual del sistema a una conceptualització redistributiva i proactiva.

El sistema de Serveis Socials va ocupar-se'n, als seus moments inicials, de situacions vinculades a la marginació i a la exclusió social. Això vol dir que el sistema havia de fer-se'n càrrec d'abordar les problemàtiques derivades dels fracassos del mercat i de l'Estat. Dit d'altra manera, els usuaris fonamentals dels Serveis Socials foren, inicialment, aquells que mostraven dificultats per aconseguir l'autonomia personal o familiar necessària a través de la seua inserció als mercats laborals, o bé aquells que eren expulsats o quedaven fora de l'accés normalitzat als recursos institucionals, fonamentalment de l'educació i de la sanitat.

Així, els Serveis Socials constituïren un mecanisme d'apaivagament de les insuficiències dels altres sistemes del benestar. S'ocupaven, entre altres, d'aquells que eren exclosos de l'escola a través de programes especials o de qui no disposava d'accés a prestacions sanitàries normalitzades a través del que s'anomenaven en el moment "cartilles de beneficència" dels ajuntaments.

La incorporació del principi d'universalitat⁷, el pas dels anys, i la transformació de les polítiques socials, van anar plantejant la incorporació de prestacions adreçades també a les classes mitjanes. Aquestes, lògicament, han anat considerant que les prestacions oferides per l'Administració eren el resultat d'un dret adquirit a través de la pròpia condició de ciutadania i pagat mitjançant els impostos. Aquest plantejament redistributiu⁸ constitueix una de les idees essencials i bàsiques dels Serveis Socials avui dia, al menys en les seues formulacions explícites.

---

⁵

Una descripció més detallada de la transformació del Sistema de Serveis Socials es pot trobar en: Fernández, R. y Martínez Moreno, A (2003): *Personas, conocimiento e innovación en Servicios Sociales*. En Maria Luisa Sertién y Enrique Sacanell (coord.) *La calidad en los servicios Sociales: conceptos y experiencias*. Ed. Tirant lo Blanch, València. pags, 59 – 93.

⁶

Encara que des d'ací encoratgem als lectors a enllestir aqueix treball d'aprofundiment en les arrels socials profundes del canvi.

⁷ El principi d'universalitat implica la consideració de que tota la població és client potencial del sistema, sempre que l'avaluació de les seues necessitats així ho indiquen.

⁸

A banda de en múltiples obres més recents es pot trobar una magnífica descripció dels models residual i redistributiu a un llibre, ja clàssic, de Titmuss, R. (1981): *Política Social*. Ed. Ariel. Barcelona.

Aquesta dinàmica va comportar la incorporació al sistema de noves necessitats que afectaven a persones integrades i que es referien a continguts que podien afectar a qualsevol grup social, sense que calgués carregar amb l'estigma de la marginalitat.

En tot cas, al mateix temps que els Serveis Socials s'assenten en les noves funcions redistributives, també es replantegen, tot permetent que es perfeccionen, el nous rols que es vinculen a la seua consideració en tant que eina associada a la contenció social⁹ i, en aqueixa mesura, facilita l'abordatge de problemes que resultarien difícils d'escometre des de plataformes estrictament sanitàries, educatives o policials, per exemple.

2.2.- D'una oferta de recursos destinats a demandes preestablertes a la diversificació de les necessitats i de les demandes.

Lògicament, la incorporació de les classes mitjanes en tant que usuàries dels Serveis Socials havia de comportar una transformació substancial dels continguts del sistema. En els moments inicials es podia descriure l'activitat dels Serveis Socials en termes d'administració de recursos referits a necessitats vinculades a col·lectius específics, i sovint es relacionaven amb concepcions de la necessitat contaminades per la idea de símptoma social (la qual cosa remet, quasi que immediatament, a la consideració de malaltia o disfunció dels membres d'aqueix col·lectiu). Des d'aquest punt es va passar a la idea de que calia considerar els individus en tota la seua complexitat contextual¹⁰.

Encara que els recursos socials seguien mantenint un marcat caràcter assistencial, la incorporació de professionals que aplegaven des de diferents disciplines en equips més o menys interdisciplinaris, va propiciar que progressivament, i tot cal dir-ho de manera incompleta, els procediments administratius foren substituïts, en alguna mesura, per protocols d'actuació professional. D'aquesta manera els criteris professionals es superposaven en moltes ocasions als procediments administratius i a l'inrevés, tot interferint-se. Els professionals més conscients plantejaren la necessitat de que, en moltes ocasions, calia fer certa enginyeria administrativa per tal de salvar les dificultats que es derivaven del fet que els recursos disponibles eren molt més rígids que no les necessitats que calia atendre.

9

La idea de la contenció social es complexa però evident en el cas dels Serveis Socials. Per una part es tracta d'abordar problemes de persones però també d'impedir que aquests problemes i persones afecten excessivament a altres entorns socials i puguen, per exemple, generar alarma social.. Per tal d'aprofundir en la dimensió de contenció social que presenten els Serveis Socials es pot consultar el llibre de López, G. (1999): *Condición marginal y conflicto social*. Ed. Talasa, Madrid.

10

Bona prova d'això és l'èxit creixent que, des dels anys 80, han vingut tenint a l'àmbit del Serveis Socials els plantejaments vinculats a la consideració sistèmica de la planificació i de la intervenció social.

Aquesta situació ha canviat molt però potser en aquests moments, més de dues dècades després, no és molt diferent essencialment. El que sembla és que, en moltes ocasions, hi ha més professionals que ja no es plantegen l'esforç, tal vegada contracorrent, de l'adaptació dels recursos rígids a les necessitats emergents. Com és ben conegut, les inèrcies dels sistemes administratius segueixen donant prioritat als recursos sobre les necessitats, tant en la planificació com en la intervenció i en l'avaluació dels serveis.

En tot cas el que és un fet, a hores d'ara, és la diversificació de les necessitats que han de ser abastades pel sistema de serveis socials: l'emigració, les necessitats emergents de les persones majors que són creixents, l'atenció a col·lectius sotmesos a situacions de vulnerabilitat, la desocupació endèmica de sectors de població, la transformació dels models de família i tot el que comporta, etc.

Les noves situacions comporten la urgència de concentrar els esforços en els usuaris i en les seues necessitats des d'una perspectiva que supere àmpliament la que proporciona l'horitzó del recursos disponibles. El repte dels professionals no consisteix en una bona administració dels recursos disponibles sinó en l'habilitació de respostes, molt sovint creatives i inèdites, que superen la mirada estrictament administrativa i que, freqüentment, tenen el seu origen en el propi entramat social. Lluny d'ací, en aquests moments, una part important dels professionals dels Serveis Socials poden entendre's com uns elements reactius de la maquinària burocràtica de l'Administració i de les empreses gestores. Volem pensar que també, per altra banda, hi ha una part rellevant de psicòlegs i psicòlogues que poden ser considerats en tant que agents proactius amb competències professional sofisticades que es vinculen als processos de transformació social i de satisfacció de necessitats individuals i col·lectives.

2.3.- De l'usuari entès en tant que beneficiari a la idea de ciutadà - client.

Com ja s'ha indicat, la incorporació de les classes mitjanes en tant que usuàries dels Serveis Socials a través de múltiples recursos (residències, servei d'ajuda a domicili, centres d'inserció, mediació familiar, etc.) ha anat propiciat que augmenten les exigències de qualitat i professionalització dels serveis.

En alguns casos l'exigència de qualitat en els serveis s'ha vist reforçada pel fet que serveis de prestacions similars existeixen al mercat (cas per exemple de les residències d'ancians o del servei d'ajuda a domicili) i la comparativa resulta evident. En altres ocasions les exigències han vingut des de la demanda d'efectivitat i garantia de l'actuació professional (cas per exemple dels serveis d'adopcions o de la mediació familiar.)

Les classes mitjanes compten amb un major nivell cultural, relacional i polític que els que foren els primer usuaris dels Serveis Socials i això es tradueix en capacitat de reivindicació i d'exigència, la qual cosa resulta convergent amb els plantejaments de defensa dels consumidors que es produeixen també en altres àmbits de les societats avançades. Els ciutadans reclamen ser tractats en tant que clients dels serveis i, per tant, utilitzen les referències del mercat per tal d'avaluar la qualitat del que reben a canvi d'impostos.

Una de les conseqüències més rellevants d'aquesta situació és que els ciutadans – clients no sempre es conformen amb els recursos que es posen a l'abast, adaptant les seues demandes a la oferta disponible en cada moment. Ben al contrari, sovint són capaços de pressionar des de la demanda i prendre la iniciativa, tot influint (més que siga a través de mecanismes indirectes) en el contingut i en els processos de prestació dels serveis.

3.- El balanç de pèrdues i guanys en la transformació del rol del professional de la psicologia.

Encara que resulta difícil determinar que és exactament guanyar o perdre quan es parla d'un rol professional, pretenem ací plantejar, de manera esquemàtica però clara, alguns dels elements que considerem bàsics en tant que resultats de la transformació del rol del psicòleg a l'àmbit dels Serveis Socials. No gosem de definir que és guany i que és pèrdua. Aqueixa és una tasca que deixem a qui llegirà el text.

3.1.- L'abandonament d'allò col·lectiu en tant que objectiu de treball i la ubicació del professional de la psicologia en l'àmbit individual / familiar.

Als moment inicials del sistema, sobre tot amb l'aparició dels Serveis Socials Generals, que emergeixen com una mena de rèplica del que en sanitat era l'atenció primària de salut, es pretenia recuperar el context de les diferents problemàtiques socials per tal d'entendre-les i de poder intervenir-hi. Així, idees com les de barri, ciutat, xarxa social o col·lectius específics, entre altres, formaven part de les programacions dels equips de serveis socials en la pretensió, no sols de incorporar-los en tant que context explicatiu, sinó també en tant que objectius d'intervenció. Aquests objectius es transcrivien en forma de: reforçament de les xarxes de solidaritat en els barris i ciutats, creació d'espais d'encontre, generació d'estructures organitzatives que permeteren l'autoorganització de persones amb problemàtiques o carències semblants, etc. i arribant inclús en alguns casos a la participació en processos de disseny d'espais urbans en tan que propiciadors de la convivència veïnal. Aquest plantejament va propiciar que la figura del psicòleg pogués refermar-se i trobar un espai valuós en els equips de treball a partir de les aportacions que era capaç de fer des de la psicologia social i comunitària.

Aquest plantejament que incloïa allò col·lectiu en tant que objectiu de treball, va anar dissolent-se de manera que la figura del psicòleg ha quedat restringida i arraconada als serveis especialitzats. I això és així inclús quan el psicòleg es manté en els Serveis Socials Generals, aleshores ho fa en activitats vinculades, sobre tot, a la intervenció individual o a l'atenció de col·lectius molt específics, encara que quasi sempre centrant els seus rols en funcions molt marcades pel seu caràcter assistencial. Tot i això, alguns professionals s'han mantes exercint rols de coordinació i direcció organitzativa dels serveis però no és, estrictament parlant, el fet de ser un professional de la psicologia el factor que ha determinat l'accés a la posició. No pot pensar-se, per tant, que aquestes situacions aïllades, impliquen un canvi rellevant en la situació que es dibuixa.

3.2.- De la lluita per la professionalització a la acceptació resignada i burocràtica del rol.

Una de les característiques dels professionals de la psicologia en els moments inicials dels Serveis Socials fou la quasi obsessiva dedicació a definir el seu rol en el context del sistema que estava en fase de definició¹¹. Anys a venir, el rol ha estat definit pel sistema i per l'administració més que no pels professionals de la psicologia. Aquests han assumit el seu paper quasi exclusivament assistencial i han deixat de reivindicar, al menys de manera col·lectiva, cap altra funció.

Aquesta situació resulta més perillosa del que pot semblar a primera vista. Pot pensar-se que, al menys, els psicòlegs han aconseguit consolidar les seues posicions en espais que abans no tenien a l'abast. Però pensem que en realitat es tracta d'una falsa victòria, sobre tot si consideren que les posicions ocupades requereixen molt sovint d'actuacions que impliquen mes continguts burocràtico-administratius que no pas professionals. D'aquesta manera els professionals, moltes vegades, simplement legitimen amb l'elaboració i signatura d'informes, uns determinats processos i decisions de caire administratiu amb càrregues burocràtiques més que rellevants. Quan els criteris administratius tendeixen a superar en influència els estrictament professionals la desprofessionalització progressiva apareix com una opció (perill) imminent,

Hom té la sensació que l'acceptació resignada de rols amb nombrosos continguts burocràtics constitueix una mena de renúncia a l'exploració de nous continguts del rol del psicòleg, inclús en l'àmbit de les administracions públiques.

3.3.- De la interdisciplinarietat a la juxtaposició de professions.

---

¹¹ Un exemple el podem trobar a les actes de les *Jornades sobre el Rol del Psicòleg*. Organitzades pel Col·legi Oficial de Psicòlegs del País Valencià. València, abril, 1986.

Els Serveis Socials foren pensats i concebuts inicialment per a que la seua gestió professional es fera a través d'equips interdisciplinaris. La interdisciplinarietat es configura com una alternativa a la multiprofessionalitat. Un equip multiprofessional es aquell en el que una figura professional predomina sobre les altres que es converteixen en auxiliars de la que es considera principal. Les figures professionals es troben clarament definides i no es produeix ambigüitat en relació a les seues funcions i competències. A canvi, la figura dominant estableix les demandes que requereix de cadascuna de les figures auxiliars.

La interdisciplinarietat es planteja com una alternativa que pretén mostrar-se coherent amb la complexitat social. Aquesta s'ha d'aprehendre des de diferents perspectives d'anàlisi sense que cap d'elles predomine sobre les altres. D'aquesta manera els disciplines es complementen entre elles, tot mantenint la seua identitat, però no s'imposen les unes sobre les altres¹².

El model d'equips interdisciplinaris com a referència de gestió professional dels Serveis Socials va entrar en crisi quan els responsables de l'administració pública van optar clarament per considerar que la única figura professional ineludible als equips de Serveis Socials Generals fora la de Treballador/a Social¹³, essent totes les altres prescindibles i havent d'incorporar-les en funció de necessitats específiques que es definirien fonamentalment des de la perspectiva dels Treballadors Socials. La psicologia comença així a esdevenir un rol auxiliar al sistema, encara que amb la consideració cada vegada més estesa d'opció especialitzada. Victòria pírrica.

El que en alguns moments de la història dels Serveis Socials havia estat una preocupació constant: com aconseguir que els equips foren efectivament equips que es mostraren capaços d'aprofitar el potencial de coneixements i perspectives disciplinàries complementàries dels seus components, deixa de ser una preocupació. Ara mateix son les estructures estrictament burocràtico-geràrquiques les que predominen en el món de les preocupacions dels professionals dels Serveis Socials

3.4.- De la referència de models de competència social als models de dèficit.

---

¹² Martínez Moreno, A. (1995): Cambio y posicionamiento profesional en la intervención comunitaria. En la revista *Informació Psicològica*, nº 57, pags. 7-11, València, juny, 1995

¹³

Aquesta no és una elecció innocent sobre tot si es pensa que la de Treballador Social es la figura més vinculada a l'administració de recursos institucionals i per tant la que més fàcilment pot reduir l'actuació professional a l'objectiu de l'administració de recursos escassos i definits amb criteris burocràtics, tot convertint els Serveis Socials en una mena d'agència de distribució de recursos, encara que, això si, amb criteris burocràtico-professionals.

Encara que els primers usuaris dels Serveis Socials foren persones provinents de la marginació i amb greus carències que obligaven a accions amb grans continguts assistencials, els models de pensaments des dels quals es construïa la planificació i es dissenyaven les intervencions eren als anys 80 allò que amb el temps s'han anomenat models de competència.

Els models de competència es caracteritzen pel fet de ser proactius i perquè concentren la seua atenció, per una part en identificar els factors que, en els diferents contextos socials, faciliten l'aparició dels problemes psicosocials i, per altra banda, en desenvolupar les capacitats (competències) tant individuals com col·lectives que permeten fer front de manera efectiva als factors de risc¹⁴.

Com es pot fàcilment deduir, els models de competència es vinculen de manera directa a enfocaments de prevenció, tant primària com secundària, i que concentren els seus esforços a generar competència (capacitació i autonomia) a les persones y col·lectius, de manera que els permeten enfrontar amb èxit els factors de risc i de vulnerabilitat als que estan sotmesos.

Els models de dèficit concentren els seus esforços en els símptomes més que en les causes o en els factors que mantenen situacions no desitjades. Aquests models constitueixen el fonament de l'assistencialisme i es caracteritzen perquè activen els recursos disponibles només a partir del moment en que es genera algun tipus d'alarma que permeta fer pensar en disfuncions o patologies de qualsevol tipus.

Els models de dèficit centren les causes del problema social en els individus que apareixen en tant que deficitaris de capacitats per tal d'adaptar-se a les condicions socials. Des d'aquest model els professionals centren les seues actuacions en l'àmbit individual i busquen els canvis en allò intraindividual¹⁵. Com es pot deduir amb facilitat, la consideració dels Serveis Socials en tant que mecanisme de contenció social es complementària amb la utilització de models de dèficit en tant que referents de la planificació i de la intervenció.

Convertir l'individu en centre de la intervenció psicosocial no implica només una forma d'actuar sinó que suposa, d'alguna manera, reduir els problemes socials

---

¹⁴

Es pot aprofundir en els models de competència en treballs com els següents:

Wolff, T. (1987): Community psychology and empowerment: An activist's insights. En *American Journal of Community Psychology*, nº 15, pags. 151-166.

Masterpasqua, F. (1989): A competence paradigm from psychological practice. En *American Psychologist*, nº 44, pags. 1366-1371

Fernández-Ríos, L. (1994): *Manual de psicología preventiva*. Ed. Siglo XXI, Madrid

¹⁵ Cal insistir que psicòlegs de la talla d' Albert Bandura ja insistien, a 1978, en la necessitat de superar el més ràpidament possible els models de dèficit en totes aquelles actuacions que implicaven alguna mena de suport psicològic a les persones. Bandura, A. (1978): On paradigms and recycled ideologies. En *Cognitive Therapy and Research*, nº 2, pags. 79 – 103.

a la seua dimensió individual, tot negant els seus arrels societaris i, de fet, la influència determinant de les variables contextuals. Tot i això, els models de dèficit constitueixen, avui dia, el referent pràctic, és a dir, la *teoria en us*, en terminologia de Cris Argyris¹⁶, de la planificació y de la intervenció psicosocial dels Serveis Socials.

4.- Una molt breu conclusió (provisional)

Als Serveis Socials la psicologia ha guanyat presència social i llocs de treball, la qual cosa considerem molt desitjable. Per altra banda, als Serveis Socials, ha perdut l'oportunitat de desenvolupar l'àmbit de la psicologia comunitària¹⁷, tot convertint-la en una disciplina bàsica de referència per a la planificació i la intervenció col·lectiva. En conseqüència, els professionals de la psicologia han perdut una oportunitat quasi que única, en tant que conjunt corporatiu professional, i salvant excepcions ben estimables, de convertir-se en els professionals de referència en relació als assumptes socials que tenen els fets i els processos col·lectius com a objectiu i contingut rellevant de treball.

---

¹⁶

Distingeix entre la *teoria declarada* que és allò que les persones diuen que fan, els objectius que persegueixen i els mecanismes que declaren que fiquen en marxa i la *teoria en ús* que consisteix en allò que realment fan, els objectius que de fet persegueixen i els mecanismes que en la pràctica activen. Per ampliar els conceptes por veure's:

Argyris, C.: *Strategy, Change, and Defensive Routines*. Pitman, Boston, 1985

¹⁷ Volem dir psicologia comunitària en la pràctica socials real que es fa als territoris reals amb població real, més enllà de propostes estrictament acadèmiques que semblen suficientment consolidades.